

feram, quas iniurias accipiam, quas animi molestias devorem, pro conservanda Ecclesiastica dignitate, nihil non opis mihi esset vel suapte collatura, sicut confido ipsam mihi in posterum non defuturam, ubi, quod semper ago, viderit me sine intermissione certare pro Ecclesiastico statu, eius honore conservando, quem adhuc populares, licet seditiones rebellionesque eorum adversus secularium potestatem resederint, vellent esse oppressum. Quorum sententiae, etiam si in speciem blandiri potuisset avaro animo, nunquam accessi, neque mens est accedere, ubi Sancta Sedes ista mihi consilio et auxilio, si quando gravius immineat periculum, in posterum non sit defutura. Quae suas opes poterit neque melius, neque conducibilis expendere, quam sublevandis hiis, qui ecclesiasticam dignitatem tuendam suscepserunt sinceriter, quorum e numero, si quis est, qui dispendiosum compendium faciat, ego ille sum, qui hac in parte a nemine posse me superari velim, adeo si quod iam antea officio diminutum est, alias exequare contendam; modo perget Sanctitas Vestra in paterno suo erga me amore, et officio, meque pro incolumitate dignitatis suaee sedulo agenter omnia, quae in viribus tum Consilii tum substantiae meae sita sunt, non deserat. Et felicissime valeat.

Dat. Inspruck die XX. Mensis Julii Anno Domini MDXXV^{to}.

235.

Clemens VII. Duci Lotharingiae.

(Arm. XI. capsa XII. N. 49.)

(23. Julii 1525.)

Gratissimae nobis fuerunt Nobilitatis tuae literae quas dilectus filius Stephanus Rusticus nobis attulit, ipseque apte et prudenter subsecutus est illarum tenorem, tuumque erga nos et hanc Sanctam Sedem animum et observantiam tuamque imprimis in Deum, et Dei fidem sanctissimam pietatem egregiam expressit; que omnia, etsi nobis multo ante perspecta et cognita fuerant, tamen haec recenti Victoria quam adversus Lutheranorum manum omnia humana et divina iura confundentem, divina assistente gratia comparasti, illustrata fuisse nobis iunctissimum accidit, tibique propterea et fortissimis

ac nobilissimis fratribus tuis, qui tibi in ea re summa cum virtute affuerunt, per alias nostras litteras in forma brevis gratulati sumus et in praesentia denuo gratulamur; ac pro ea qua te et universam familiam tuam prosequimur, charitate et affectione, hanc tuam laudem et gloriam nobiscum communem esse ducimus, cumque Tibi a Deo optimo recte factorum omnium remuneratore largissimo pietatis ac fidei tuae in caelo constituta sint praemia sempiterna, in nos quoque ea dona quae ab ipso Deo pro illius immensa clementia et bonitate nobis concessa sunt, quibusque nos parce uti solemus et moderate, tecum ob merita tua liberalius communicare voluimus. Cum itaque in praesentia agatur annus Jubilaei de morte et instituto fe. re. S. R. E. Pontificum predecessorum nostrorum vigesimoquinto quolibet anno celebrari solitus, tibi ac dictis fratribus tuis queaque ac illorum, qui habent, uxoribus et utriusque sexus proli tuisque ac illorum veris familiaribus omnibus, necnon omnibus et singulis utriusque sexus Christifidelibus oppidi Nancei in quo tu residentiam habes incolis et habitatoribus, ac praeterere quatuor millibus allis in totum tui ac dilecti filii nostri Joannis Cardinalis Lotharingiae caeterorumque fratrum tuorum arbitrio et iudicio communiter vel pro rata parte eligendis, qui fideliter constanterque armis usi religionem christianam pio animo defenderint, ut quattuor ecclesias per te et fratres tuos coniunctim vel divisim pro cuiuslibet voluntate et conscientia deputandas per quindecim continuos vel etiam interpellatos dies devote praeviaque confessione et contritione visitando, ibidemque aliquas orationes devote dicendo, necnon aliquid iuxta cuiuslibet conscientiam et confessoris consilium in alia pia opera eroganda ac alias iuxta litterarum super Jubilaeo a nobis editarum tenorem tot et easdem ac illas prorsus similes et plenarias indulgentias ac peccatorum remissiones et Sanctum Jubilaeum consequaris et consequantur, quas et quod consequereris ac consequerentur si basilicas et ecclesias aliae urbis nostrae Romae vel extra eam pro indulgentiarum huiusmodi consecutione in litteris nostris deputatas visitares ac visitarent tenore praesentium de omnipotenti Dei misericordia concedimus et indulgemus, non obstantibus litteris praedictis, caeterisque contrariais quibuscumque. Dat. Romae die XXIII° Julii MDXXV.

236.

Epist. Tridentinus Clementi VII.

(Ep. princ. III 201.)

(23. Julii 1524.)

Quamquam vestra Beatitudo de successu diete provincialis huius comitatus procul dubio per nuntium suum apud serenissimum principem agentem sit admonita, memor tamen eorum que antea de me futura eidem significaveram, putavi presentes meas litteras sibi mittendas esse ut intelligeret ipsum conventum provintiale post diurnos labores et inter plurimas hinc et inde contentiones, tandem finem habuisse; in quo quanquam summe provinciales contendenter et incessanter enixi fuerint ea consequi per que sacerdotalis dignitas labefactaret et omnino opprimeretur, omnes tamen eorundem conatus preter quam in quattuor articulis irriti facti sunt; quorum quidem concessio tametsi Sedem Apostolicam gravare et libertatem ecclesiasticam nonnihil supprimere videatur, putaverim in Serenissimum Principem eo consilio et intentione huiusmodi concessisse quod aliquando futurum speret eadem tolli posse et res ad primevum statum, auctoritate consilio studioque vestre sanctitatis accedente, redigendas esse. Verum nuntius meus quem meo nomine in dieta habui antea ex me monitus, ubi hec quattuor rescivit palam attestatus est, adhibitis testibus, sese meo nomine nihil acceptare quod Sedi Apostolice sit indecens et libertati ecclesiastice contrarium, de quo vestram sanctitatem admonendam esse putavi, ut quum antea scripserim me nihil, quantum in me erat, acceptaturum quod durum iniquumve ordinis sacerdotali haberi posset, iam intelligeret agentem meum fecisse quod potuit, ne quid tale, consensu meo conclusum videretur. Quum autem his scriptis nondum tamen obsignatis, acceperim litteras a Ser^mo Principe, volui copiam earum his adiungere, ut quod de articulis illis quattuor superius scripsi, id ita esse cognosceret... Ex Tridento XXIII die Julii MDXXV.

237.

Eckius Clementi VII.

(Pontif. imper. Eckii, Brusni etc. epistolas; Arm. XXXII. N. 1. fol. 230.)

(25. Julii 1525.)

Post oscula pedum beatorum sui humillimam commendationem. Miror plurimum, Beatissime Pater, quid remoretur vel S. T. vel R^m. Cardinalem tituli Sanctorum coronatorum, cur minus subveniatis mihi, subveniatis causae fidei, subveniatis honori Sedis Apostolicae, cum inquisitionis onus michi a Leone X fe. re. iniunctum iussu Sedis Apostolicae legati R^m Domini Cardinals de Campagii contra Wolfgangum Woeckinger luteranum exercuerim. Rogo obnoxius supplex S. V. dignetur tueri facta mea secundum iussionem Domini legati potius quam favere fratri haeretici, cui ille in fraudem cessit ne is legis poena affici possit. Non scio plus dicere, satis superque aliis litteris indicavi mala et scandala quae oriuntur ex illa impeditione et quis est contemptus Se. Ap.

Seditionem rusticorum motam dudum significavi litteris meis S. T.; quae semper incrudescit, licet in multis locis sit sedata, uti pro mea in Sede Apostolica et S. T. observantia in scheda hic conscripta transmitto; diligentius enim quod fieri potuit omnia consignavi: restituti sunt Episcopi Argentiniensis, Spirensis, Herbipolensis, et Bambergensis, sed adhuc spoliati sunt Brixinensis, Tridentinus, et Salzburgensis Cardinalis obsidetur in arce. Princeps meus Wilhelmus misit fratrem suum ducem Ludovicum ad compendonium negotiorum inter Cardinalem et subditos et adhuc parva spes est pacis, quoniam nolunt subditi pacem acceptare, nisi cardinalis cedat regimini, et publice factentur incolas comitatus Tyrolii eis promisso auxilium. Non desunt qui suspectum habeant archiducem velut dominia Cardinalis et Episcoporum reppetentem, sicut et Fiessen oppidum Episcopi Augustani occupavit, quod vix credo. Miserrima res Germaniae et iusta Dei ira; per rusticos passim monasteria diruta, ecclesiae prophanae, sanctorum reliquiae ludibrio habitae, abiectum venerabile sacramentum Eucharistiae, clerus spoliatus. In civitatibus imperialibus, ubi non sunt seditiones, augentur tamen haereses, divina cessant officia, monachi et

moniales partim ultro, partim coacti relinquunt monasteria, nubent et nubentur, et nolentes consentire et habitum reilicere expelluntur.

Item Neroberga occupavit senatus monasteria S. Aegidii Benedictum Cartusiense, Carmelitarum, Augustinianum. Et Cligental, Pillereut et Gerundeln ac fratum Teutonicorum S. Clarae, S. Catharinae, interdixerunt his primo audientiam confessionis deinde predicationem ad populum, tertio missarum celebrationem, quarto omnia divina officia. Iam instant ut habitum deponant, se fuisse in statu damnationis litteris patentibus recognoscant et monasteria senatui dispensanda eleemosina tradant, cum omnibus redditibus. Minores in hunc diem restiterunt, Predicatores mali consenserunt, boni autem clandestine ad Bavariam fugerunt. Hoc et in multis aliis fit civitatis imperialibus. Porro incipiunt ferme in omnibus civitatibus compellere Clerum et religiosos ut renunciata libertate ecclesiastica nulla gaudeant immunitate, sed omnia onera ferant civilia tempore pacis et belli sicut alli laici. Ita factum est Argentinae, Constantiae, Basileae, Spirae, Moguntiae, Neroberga, Wittemburgi, Wimpinae, Haillbrunni, Rafisponae, et ut ferunt Onoltzpachii et pluribus aliis locis. Sacerdotibus eis adversantibus libenter veniam dant abeundi cum medietate fructuum praebendae, reliquam medietatem servant non pro Missis supplendis, quas nullae fieri permittunt, sed in commune reponunt pro eleemosina ut dicunt, et ita de redditibus ecclesiasticis habent ferme 12000 florenos pro eleemosinis, ali estiment ad 15000 florenos. Principes vero aliqui etsi pro viribus resistant seditioni rusticorum, aliqui tamen monasteria spoliant, aliqui ordinationes haereticorum in divinis officiis acceptant, monachos e monasteriis pellunt, sacerdotibus uxores in facie Ecclesiae permittunt ducere, aliqui subditis permiserunt ne deinceps minores decimas et personales dare cogantur et tamen de suis oneribus nihil remittunt; nulla reverentia fit clero episcopis et potestati clavium; in curiis principum nec nominare quis audeat excommunicationem; nullae fuit amplius oblationes ad altare; praecationes pro mortuis rarissimae; mortuis praebendatis, in multis oppidis beneficium non conferunt alteri sed extingunt, et quod est horribilis maior pars hominum in Augusta, Argentina, Turego et aliis non credunt verum Corpus Christi esse sub Sacramento sed solum panem et vinum. Illi iam nihil curant de mutatione Missae

sed de extinguenda Missa omnino conantur; quod si liga Svevorum non esset actum esset de Episcopis, monasteriis, principibus, atque adeo de tota nobilitate; licet ego non timeam rusticos aequae ac principes et ipsas civitates imperiales; et si ad odium manifestum pervenerint principes et civitates imperiales Vae Vae Germaniae, nam hostis humani generis pulchre hoc virus seminat et quotidie auget, cum civitates per se ob divitias opes et potentiam nobilitati sint suspectae; accedit iam aliud malum quod apud rusticos cesos invenerunt tormenta bellica civitatum, et passim rusticci hostes ligae declarati ingrediebantur civitates imperiales, ementes ibi arma, bombardas et alia et forte consilia accipientes a civibus. Publice etiam fatentur rusticci in multis locis se seductos esse per predicatorum civitatum imperialium, qui eis hanc seditionem persuaserint. Providi saepe hoc malum Germaniae, tantam blasphemiam Deum vindicaturum, licet hoc maximum sit malum nostrum adeo obstinatos esse multitudinis animos ut non credant tantam plagam provenire propter haereses et blasphemias nostras sed adhuc stultius referunt in fata et stellarum motum. O curas hominum! o quantum in rebus inane! Hinc alii litteris supplicaveram S. T. Beatissime Pater ut mihi pauperi provideretur, ut possem in extera terra consulere tranquillitati studiorum meorum; taedet enim me patriae, nauseo ferme ad ipsum nomen Germaniae, cum singulis diebus coger audire haereses, seditiones, sacrilegia, blasphemias, schismata et omnis generis impietas, et adhuc bene spero mihi subveniri a S. T. piissimo Patre. Hoc tamen fateor ingenue Bavariam et eam solam ex tota superiori Germania fuisse et esse immunem ab hac seditionum peste nihilque mali passum esse clerum in his tumultibus, eo dempto quod monasterium Stein-gaden Algoys vicinum ab eis incineratum est. Magna fuit cura principibus nostris ut patriam ex hoc morbo praeservarent, qui ex omnibus partibus irruptionem minabatur, gravissimum tamen charitativum subsidium Clerus tribuit ducibus; medietatem enim pensionum et absentiarum acceperunt et tertiam partem de residentibus, quantum scilicet absentiae potuerint dare; tricesimus porro florenus datus est de bonis mobilibus et immobilibus. Ego pauperculus 1 flor. pro me, quinquaginta de una pensione et duodecim flor. pro domo et suppellectili mea dare coactus sum. At haec laevia si et in

posterum securi essemus et non nobis accideret quod Aegyptis ut quod grando reliquerit, locusta devoret; nam etsi principum auspiciis haeresis Lutheri Bavariam non infecerit, mirum tamen quomodo in his quae pertinent ad clerum mire frigent nostri. Ecclesia quae prius valuit eccl. flor. iam vix valet c. et semper timendum ne Principes nostri ab aliis seducantur ut etiam extinguant minores decimas. Hactenus nihil passi sunt immutari, clinodia ex monasteriis et infirmioribus oppidis ad tutiora loca curarunt deponi. Tabesco tamen de modicitate fidei in nostris et impietate haeretica in adversariis; secedam ego iam (tempusculum sulfuraturus) ad inferiorem Germaniam et Angliam; videbo an sit ullus locus tranquillitatis studiorum competens, et si quid exploravero S. T. humilissimis precibus pulsabo ut me adiuvet; cum tam liberalis sit Sed. Ap. in ecclesiis et dignitatibus conferendis etiam aliquando ingratias, cur desperarem eam futuram liberalem in Eckium qui tot pericula subiit, tot labores pertulit pro fide orthodoxa, pro honore Sedis Apostolicae? De aliis remitto me ad schedam affixam quam summa diligentia per capita consignavi, unde cumque ex cancellaris et ex exercitu certitudinem habere potui. Dignetur S. T. Pontifex Max. imo D. Datario committere ut provisus per me in officio inquisitionis non impediatur ab aliquo in assecutione praebendae sicut Eberhardus Ferber procurator meus pleniter eum informavit. Deinceps et hoc D. Datario S. T. committere dignetur ut curam gerat Eckio providendi qui tot millibus providit. In summa non est mihi spes clerum ex integro restituad ad pristinam dignitatem, nisi adventu Caesaris licet Nuncii Apostolici plurima possint facere apud ligam et principes sicut proximis litteris S. T. plenissime informaveram, quid facto opus esset licet forte prudentiori consilio quae suaseram omittantur. D. O. M. dignetur conservare S. T. et eam aspirando praeveniat et adiuvando prosequatur ad omnia quae faciunt ad honorem nominis sui et haeresum et blasphemiarum extirpationem. Me supplicem commendatum habeat S. T.

Ingolstadii XXV. Julii Anno gratiae MDXXV.

Eckius.

238.

Eckius: Fructus germinis Lutheri.

(Pontif. Imperator Eckii etc. epistola. — Arch. vatic. Armar. XXXII Vol. 1 fol. 233 et seq.)

Anno Domini MDXXIV surrexerunt rustici subditi comitis de Hupfen circa duo oppida eius Stielingen et Tumgen, adeo ut castramentarentur armata manu circa nemus Hercinium; tandem post plures attentatas concordias (nam Schaffhausenium concordiam factam et acceptatam rustici denuo fregerunt) cum plurim nobilium subditi et Praelatorum se rusticis coniunxis- sent, collecto magno equitatu rusticī aequas conditiones accepere pacis et sic res fuit sedata.

Anno Dni MDXXV in ipso Januario subditi abbatis Campidunensis similem querelam moverunt, unde missi a foedere Sveorum qui causam audirent, eam reliquere imperfectam.

Unde mox rusticī vicini in Algoia episcopi Augustensis etiam rebellarunt, qui nollentes agere cum aliquo consiliario petierunt adventum Episcopi in propria persona, qui ad eos venit in Oberndorf et Steten, sed re infecta coactus fuit discedere in Februario.

Sexta Februarii collecti sunt rusticī armati supra Ulmam duobus miliaribus in Baleringen et Schimelberg ad quatuor milium, neminem tamen offendiderunt sed certos conceperunt articulos pro Evangelio et eorum libertate contra Sacerdotes, Praelatos et nobiles cum quibus saepe liga frustra agit.

Quinta Martii rebellarunt rusticī in Keisthnero Mindelab, Illetal, Chamlachtal, Ginztal, Rottal, in Marchionatu Burgaro circa lacum circa Waltser, et Wuntzach adeo quod in tribus septimanis orti fuerunt octo cunei Rusticorum et potenter in Suevis ex opposito Bavariae prope Schengaro ut duces Bavariae timerent, ne irrumperent in ducatum eorum et praesidia imposuerunt.

Obtinuerunt multa oppida Luikirch, Vangen, Markdorff, Morsburg, Waltser, Wurtzach, Leiphein, Gintzburg etc.

Quarta Aprilis. Exercitus ligae fugato Wirtembergiorum Ducem supervenit et VIIIm. rusticorum ex utraque parte Danubii prope Leiphaim constitutos invasit et ad tria millia occidit, septingenti aut plures submersi sunt, plurimi capti, Ple-

banus in Leiphaim suscitator huius mali Joannes Jacobus captus cum septem aliis intra Leipheim et Gintzburg decollatus est.

Duodecima Aprilis Liga volens invadere rusticos in Balingif eos in fugam convertit, quos prope Wurtzach comprehensos 15000 occidit et totidem in oppido ad gratiam et poenam suscepit captivos. 14 Aprilis.

Decimaquinta Aprilis progressus exercitus ad Wingarten volebat potentem illum cuneum invadere, ubi erant 13,000 rusticorum selectissimos (*sic*) et iam ad congressum utrinque parati. 16 Aprilis interventu autem senatus überlingensis et ravensburgensis ac comitis Hugonis de Montfort res est composita tam inter Algoios quam vicinos lacui, literae concordiae erectae et sigillatae 22 Aprilis.

Octava Aprilis rebellarunt rustici in valle Winsperg et comite Ludovico Helfenricho de Helfenstein illic... rustici eum per dolum occiderunt cum XXIII nobilibus 16 Aprilis. Tunc ubique rebellarunt Rustici Wirtembergae per vigintiduo oppida.

Decimanona Aprilis. Ludovicus Dux Bavariae cuius consiliis noblebant Algoici Collimitii acquiscere ut obediunt Episcopo Augustensi et nobilibus Domnis eorum unde exivit Algei cum octingentis equitibus et 4000 peditibus et abegit pecora multa, quibus minantibus irruptionem in Bavariam trigesima Aprilis iterum exiens incendit castellum Bucheln cum castro et quinque aliis villis magnis. Nona Maii 116 interfecit ex rusticis et plures coepit. 23 Maii factae sunt inducias.

Vigesimasecunda rebellarunt rustici Episcopo Eistettensi in Obermessig et occupaverunt oppidum Greding cum castro Messing et convenerunt ad 5000; sollicitarunt passim alios pagos nolentes seditione consentire; supervenit prima Maii Fridericus Comes Palatinus cum quingentis equitibus et a Duce Wilhelmo Baccaro mittebantur 180 equites et 300 Bohemi bombardarii. Rustici timore percussi dilapsi sunt. XIII ergo decollatis et aliquot captis, pagi omnes se denuo subdiderunt episcopo, tribus ex illis captis postea Ingolstadii decollati qui litteras hortatorias seditionis a Rusticis in villas ducis portaverant multa reservata Episcopo.

Vigesimaquarta Martii Rustici in Rhetia circa Norlingam rebellarunt Comitibus et Praelatis ac Nobilibus, sed caesis rusticis prope Ulmam cum eis nunciaretur adventus ligae ad propria rederunt, quibus nimium confisi sunt domini eorum dimittentes

eos intactos. Decimanona Aprilis denuo rebellant cum vicinis subditis Marchionis Brandenburgensis, oppidum Otingen invadunt et comitem Ludovicum iuniorum incautum capiunt, monasteria diripiunt et incendunt et dum sunt in itinere ad Heidenhem monasterium diripiendum adest Marchionis equitatus sexcentorum equitum cum comitibus aliis de Otingen et cum parvo pedite; invadit rusticorum primum tormentis mox lanceis. Rustici non potentes fere equites fugerunt; ex 1100 rusticis ceciderunt 2500, aliquot capti, aliquot in una villa incendio perierunt, plures postea comprehensi decollati sunt. Data occasione qui aufugerant denuo ignem excitant et rusticos subiectos Proposito et Capitulo Elwangensi ad rebellionem excitant, subito duo castra occupant et oppidum Elwang et omnia depredantur. Non defuere ex Canonis qui Rusticos ad tantum nephias ivarent. Juniores comites Palatini ex Neuburgo contratis copiis vicini Episcopi Augustensis et Willhelmi ducis Bavariae rusticos invadunt incautos ante oppidum Elwang et 436 occisis plurimos capiunt et ex eis XXIII decollari iubent ac civitatem et castra capitulo recuperant. Actum 18 Maii.

Pacatis rusticis in Algoia et circa lacum Liga in Wirtembergum properat Tbingam versus. Rustici hoc rescientes, meliores in auxilium mittunt caetui prope Haerembergam constituto; quod oppidum insultu quinto tandem rustici ceperunt. Erant rusticorum 13000 virorum fortium ut eis videbatur a quorum conspectu iam regimen imperiale ab Eselinga et regimen Archiducale a Stugardia fuderat; in reliquis caetibus multo plures erant, sed passim collecti plebs, bello minus apta. Cum igitur magno clamore semper petierant Ligae adventum ut manus consererent, exercitu approximante inter nemora recedunt; quibus 400 equites pro remoratione immissi sunt, qui tandem approximante exercitu non expectatis alias irruerunt in rusticos et passim cesi sunt ac deinde iussu ligae numerati 6405. Acta cedes XII Maii inter Beblingen et Scudeling; pluribus postea per singula oppida et pagos decollatis, et ipsis pecunia mulctatis, omnia devenerunt in potestatem ligae demptis oppidis quea contigua erant Palatinatu.

Liga deinde dicit exercitum in Vallem Weinsperg, ubi santes fere omnes iam aufugerant ad rusticos frances Wirtzburgi. Itaque XXI Mai oppidum exustum est cum quinque villis; quadringenti ferme rustici inventi occisi sunt.

Decreverat ligia alia oppida versus Franconiam percurrere, et Heribolens arcis obsecuae subvenire, at Palatinus nunciavit ut sibi occurreret ad Brusellam ubi coniunctis copiis ad Heribolim convolarent, sic consuluit episcopus Heribolensis qui fugerat ad Palatinum. Itaque XXIII Maii Palatinus egressus et episcopus Treverensis cum nepote Ottone Henrico et Episcopo Heribolensi cum mille equitibus et 2000 pedestibus pagos et oppida recepit in Pruram, Rotemburg Mals (incident) Kiszlau et 29 decollatis eos 40 mil. florenis multatavit; XXV Maii accepit Brusellam in gratiam et paenam, unde mox XL cepit et novem decollari fecit. XXVIII Maii recepit oppidum Neckersulm ad gratiam et iusticiam, imperavit eis mox ut turres oppidi diruerent et LXVI nominatos presentarent ex quibus XI mox in oppido decollavit, quorum duo fuerunt sacerdotes lutherani, unus monachus apostata.

In fine Aprilis rebellarunt monachi Marchionis Badensis, qui habito cum eis colloquio eos sedavit, his pactis ut permittat Evangelium libere et pure praedicari, quod permittat Clero uxores, quod omnia monasteria patiatur dirui tam opulenta quam mendicantium cum aliis multis observantiae christianae adversis; quae Marchio ille omnia dicitur annuisse; is loco Ferdinandi hoc anno fuit locum tenens Imperatoris in regimine: quale caput tale membrorum regimen.

Decima Aprilis. Albertus Marchio Brandenburgensis Magister militum S. Mariae in Prussia Lutheranissimus ordinem deposit, homagium praestat Regi Poloniae, in Ducem ab eo creatur Montisregalis et omnia quae ordo in Prussia habuit in feudum accepit a Rege iure haereditario pro se et tribus fratribus; sicut Joannitae Rhodum, sic Marianii Prussiam (quam armis et sanguine quae sitam CCLXXXI an. obtinuerunt) amiserunt. Augetur haeresis per totam Prussiam et catholici ac Religiosi pelluntur.

In Alsacia superiori et inferiori, ubique rebellant rustici, oppida capiunt, monasteria et arces diruunt, parum abfuit quin Argentinam proditione aliquorum civium occupassent, sed proditione cognita, supplicium sumptum est de proditoribus. Iam iam decursa Rheni ripa dominium Episcopi invadunt et obtinent, minitabundi se vastum regnum et Lotharingiam occupaturos. Antonius vero Dux Lotharingius de eorum insolentia et proposito certior factus, adiuvantibus comitibus et baroni-

bus exercitum parat ex 3500 equitibus et 12,000 pedestibus et 18 Maii sub vespera cuneum rusticorum invadit in Hupstein et 4000 ferme interficit. Summo mane ad Zahern contendit distantia unius milliaris (illuc est Sedis Argentinensis) Rusticos aggreditur et plus 6000 occidit; eodem die tam proficiscitur exercitus, nam tres supererant cunei, ne se iungerent aut inter paludes vallarent. Nocte agens in Tagstein.

20 Maii ad Tambach festinat et exercitum instruens contra 19000 rusticorum occidit ex eis plus 8000 inter Taubach et Scrowieler; prope erat agger amplissimo fossato timens ne cuneus rusticorum qui prope Seletstadium erat eum preoccuparet, missis paucis equitibus et pedestibus cum omnibus Bombardariis suis XXI Maii hunc occupat et ad noningentos rusticos pro custodia aggeris positos occidit, postea in alios cuneos exercitum vertit apud Seletstadium et Orterbergum. In summa ubique in congressu ultra XXXII milia rusticorum occidit et ultra 300 decollavit ex captivis.

Thomas Mintzer plebanus in Franchenhausen peior Lutheri, qui tenet omnia mala Lutheri, et cum videtur deesse Zuinglio negat Corpus Christi verum esse in hostia; hic Thuringos ad rebellionem parat, concurrunt, arces capiunt, et monasteria ac Ecclesias, et omnia diripiunt. Haec inculta fuerunt Friderico Saxoniae Duce vivo, qui miserabiliter morbo corruptus, dum exercitum in rusticos colligi iubet, moritur 12. Maii. Tunc frater Dux Joennes Saxoniae, Dux Georgius Catholicus Saxoniae Princeps, Ericho, Dux Brunswicensis, et Philipus Landgravius Hassiae. 19. Maii, prope Frankenhausen Thuringiae oppidum rusticorum invadunt, et oppidum capiunt; desiderati sunt rustici 7000, plurimi capti, captus est et Thomas Mintzer a nobili Hesso, qui assatus mirabiliter excruciatus, post multa tormenta, mortuus est, reversus tamen ad Ecclesiam, et omnes errores revocans, et Sanctos Dei invocans. Captus et alius sacerdos Lutheranus cum capitaneo et rusticis, quorum mulieribus promissa est virorum liberatio, si cum baculis sacerdotem et Capitanum necarent; quod illae impigne executae sunt, et viros suos adeptae Dux Joannes in gratiam recepto Risenach oppido, Doctorem Jacobum Strausz ante aliquot annos ab Archiduce Ferdinando Hallis ob perfidiam Lutheranam expulsum cum aliis septem civibus captis decollari fecit. Commoverant seditionem Rustici etiam in

Altenburgo, et Born, dominio Friderici Saxonis, tamen eo vivo mox fuerunt repressi

Intellexerunt iudem Principes ex Mintzero, et aliis captivis, Capitaneos, et directores huius negotii esse in oppido Imperiale Molhausen, quibus decretum fuerat, omnes nobiles et principes occidere; Itaque XXII Maii tribus ex partibus oppidum obsident. Deus eos fortunet.

Eodem Maio Rustici in Burbonia seditionem movent, et bona Monasterii Fuldensis invadunt: advolat Philippus Lantgravius Hassiae, et seditionis authores capite plectit; fit maior concursus rusticorum, et Lantgravium obsident; quod eius Maschalcus audiens, collecta nobilium manu rusticos fudit, et Dominum liberat; desiderati sunt in ea sede aliquot rusticci supra duo millia. — Aliquos alios seditionem molientes absque negocio confecit.

Non quievere per Maium Rustici qui sunt inter Memingen, et Augustam, praelatos et nobiles invadendo, nam et arcem nobilis Stetten Episcopi Augustani exusserunt, (damnum estimatur ad 9000 flor.) Similiter arcis eius Schonech et Pfaffenhausen exusserunt, Chunrado de Niedheim Castrum Angelherch (ubi Maximilianus Imperator saepe solebat divertere) cum uno alio castro suo, et ipsum captum, et misere tractatum solutis 4000 floribus abire permiserunt.

Incenderunt etiam castrum Minsterhausen Domini Chundradi De Rott, et Monasterium Wispergen incendio absumptum est. Invaserunt, et spoliarunt castrum Siversperg Philippi Philingers, arcem Ronsperg Adae de Stein, arcem Stein, arcem . . . et famatissimam arcem Leibenthal Abbatis Campidonensis spoliarunt, et deinde igne absumpserunt: monasteria, Sacerdotes, Nobiles, et ditiores rusticci multa depouserunt in ea arce, quae omnia venerunt in manus rusticorum, extimata est rapina ad 40000 flor. Diepoldus de Stein qui in confinibus habebat trecentos equites, et quingentos pedites defendit Wissenhorn ab irruptione rusticorum, et successivo plurimos rusticos confecit ad 1500, villas alias incendit in Valle Rot, similiter Castellum Semetzhausen et magnam Villam Baltzhausen, cum pluribus aliis.

Eodem Maio rebellarunt Rustici circa Athesim, et Isack in Comitatu Tyrolis invaserunt Brixinam, et Clerum spoliarunt, et aliquot Monasteria Nevenstift, Sthlanders, S. Michaelis

domos Teutonicorum in Sterzing, et Botzant, multas etiam arcas nobilium spoliaverunt, et in tantam versi sunt furiam, ut cum Episcopi Tridentinus et Brixinensis, non auderent cum Archiduce in Inpruch consistere, clandestina fuga sibi prospexerunt. Rustici conventum fecere in Meran in iussu Archiducis, qui ad sedandum tumultum dictam provinciam indexit 13. Junii ad Inpruch. Deus benevertat, quoniam fama est omnis ad id conspirasse, ut Exangeli pure et libere predicetur, ut predicatoris relegati ob haeresim revocentur, ut Ecclesiasticis omnis iurisdictio secularis auferatur, cum pluribus aliis.

Ad finem Maii rebellant Rustici in Saltzburg, et non illatis magnis dannis, dempto monasterio Berchtoldie Gaden, quod misere destruxerunt, confestim nobiles et oppidanos in suam traxerunt sententiam, itaque omnes status laici unanimiter Archiepiscopo rebellant: Dux Ludovicus Bavariae mox iussu fratris Wilhelmi ad confinia venit cum sexcentis equitibus, tractare incipit de pace: et bona spes est hanc seditionem sedari, ablatis quibusdam novis gravaminibus per Archiepiscopum Cardinalem nuper adinventis; amisit autem Cardinals civitatem, omnia oppida, et omnes arcas praeter solam Saltzburghen.

Non quievere rusticci in Hegoia, et contra quam promiserant, eodem Maio rebellant; Augiam maiorem invadunt, Monasterium spolian, festinant ad Petersharsen Monasterium, sed a Constantiensibus civibus defensum est: Insultum faciunt in Meinaro domum fratrum Teutonicorum, sed tormentorum iactibus repulsi sunt, et aliquot occisi; commoti alii in duas villas Commendatoris irruentes praedam agere ceperunt, supervenire cives ex Catholico oppido Überlingen, et rusticos ad restitutionem coegerunt, et sex ex eis ductoribus decollatis coegerunt alios ad propria redire.

Undecima Aprilis sedatio oborta est in dioecesi Bambergensi, et 13. Aprilis aliquas curias canoniconorum Berga spoliarunt; diu hinc inde fluctuatum est; similis pestis in dioecesi Herbolensi cepit sensim se ergens usque ad XXIII Aprilis ubi arma corripiuerunt; et oppidis ad se tractis, ambas dioeceses devastarunt, et inestimabile damnum in monasteriis et arcibus, in Ecclesiis, in cleri domibus faciendo, ut totus clerus, et tota nobilitas ad paupertatem redacti sint. Episcopus Bam-

bergensis minus providus omnia amisit, et in potestatem rusticorum venit: Heribolensis maior consiliis, arcem suam tormentis, et victualibus instruit; praesidium sexcentorum hominum imponit, et ad Palatinum Electorem pro auxilio currit, ligam etiam sollicitans; omnibus autem oppidis et castris, per deditonem in rusticorum potestatem venientibus, civitate etiam Heribolensi obtenta, arcem arcta obsidione cingunt XXVI millium rusticorum; iuverunt rusticorum furiam, duo ex nobilibus in armis exercitati Getzo de Berlachim et Florianus de Geir; tormenta, et consilia ministravit Georgius (ut dicitur) Comes de Wertheim lutheranus, et vassallus Ecclesiae Heribolensis.

Confecto itaque negocio per ligam in Wirtenbergii, exercitum motura erat in Heribolim, quare Palatinus Elector 23 Maii exivit Heidelbergam cum Archiepiscopo Treverensi Episcopo Heribolensi, et nepote Duce Ottone Henrico, et 28 Mai convenire ambo exercitus ligae et Palatini ante Nechers ulm — 29 Mai res omnes componerunt in Neckers ulm, et oppidanii obedientiam praesterunt Commendatori fratribus Teutonicorum eorum domini — 30 Maii exercitus ductus ad Nevenstat, et oppido ad gratiam et iustitiam accepto, paucis decollatis, festinatum est eo die ad Oringen oppidum comitum de Alta flamma, quo dum pervenissent oppidum illud receptum est, ut alia; eo autem die mane abierant rustici Otten Weller 8000, et 29 Maii abierant Francones cum eorum Capitanee Getzone, quare emissi sunt quingenti equites, ad remorandum iter rusticorum, et media nocte totus exercitus subsecutus est XXXI Maii versus Tanberum fluvium: Getzone vero per exploratores intelligente ligae festinationem, nocte a suis a fugit, qui ductore carentes fuga dispersi sunt: Ottenwalden vero iter suum versus Heribolim continuarunt festinanter. Prima die Junii exercitus ligae traiecit flumen Tanberum, et rusticci ab equitibus impediti desperarunt attingere Heribolim ante congressum: iam enim viderunt exercitum ligae: quare prope villam Kungshoffen mortem subeunt; ad congressum se parant, secunda Junii exercitus ligae montem invadit a quatuor partibus, rusticci non ferentes insultum fugam arripiunt, pluribus ad proximum nemus se recipientibus, qui immissis bombardariis, et lanceariis occisi sunt, et fugentes in manus equitum per circuitum nemus obsidentium venerunt; caesi sunt 600; rusticorum tormenta in Rhedis capta 42. capti rusticci

243; ex nostris novem occisi, et unus Capitanus Treverensis, dum incaute quaerit rusticos in nemore contra iussum Capitanorum, ab uno ex nostris pro rustico impetratur bombarda, et moritur. Stationem habuit illo die exercitus, et sequente in Kungshoffen: noctibus tamen ambabus equites ad arcem missi sunt, ut ab ob sessis intelligent quo in statu sunt omnia. Unde tertia Junii in nocte significantur 8000 rusticorum exiisse Heribolim versus Tauberum: quarta Junii intelligens liga prope esse illis occurrit, qui nescientes cesos esse Otten Waldenses quibus suppetias ferre volebant, primo itaque congressu funduntur rusticci, et fugiant: trecenti in proximam arcem nuper ab eis combustam con fugiunt et tam pertinaciter se defendunt, ut eo die non expugnarentur; summo mane tormentis murum fregerunt, et vi irrumpentes milites rusticos omnes ad unum trucidarunt. In toto bello nunquam plus damni suscepit liga, nam quinquaginta ex nostris ante turrim occubueri, plures laci; cognito autem ex captivo rusticis plures in proxima sylva latitare, equitatus sylvam circundat, milites ingrediuntur: ceciderunt in nemore, in turri et congressu ultra quinque millia rusticorum: eo die exercitus Heribolim ob sedit. Treveren. Palatinus, et Heribolien. fidam arcem intraverunt, et tam frequentes iactus tormentorum ex castris et ex arce fuerunt, ut maior pars rusticorum nocte dilaberetur: erant enim adhuc novem millia rusticorum in obsidione. Die ergo sexta Junii Urbs per deditonem venit in potestatem ligae, unde Capitanus generalis ligae D. Georgius Dapifer de Walpurg Urben ingressus, et Principes ex arce descendentes primo se gregarunt omnes subditos Marchinos Casimiri, quos ad eum miserunt puniendo 1483 rusticos, dein aliquot, et centum mox decollari fecerunt, lictoribus mactando fessis, ad servati sunt 700 captivi, reliqui ad propria abre iussi, poenam ligae, et Dominorum expectantes, nam ita solet liga rebellis in comuni punire, et super residuo reservat poenam tam corporis, quam bonorum domino cuiusque loci. Et quia cuneus iste magis formidabilis fuit coeteris, et exitialis Clero et nobilitati, licet parvo negocio fuerit fusus et dissipatus, subnotabimus Monasteria diruta et arcis exustas ac spoliatas.

Ebracenses

Schwartzach

Heidenfeld

Tores

Bildhausen

Vesser

Ror	Wetzenhausen
Lanchheim	Irmelzhausen
Panutz	Bibra
Neukilchen	Thungen
Tampach	Hohenloe
Hostet	Steinbach
Treveb	Ulstat
 Monialium	
Arces in Bambergensi territorio	
Wessers Winchel	Altenburg Regia Episc.
Walperhausen	fuit attentata non capta
Sant. Johans.	Stiffenberg
Sant Clara	Pueldorf
Marx	Rott
Birchling	Neinech
Frawental	Teissen Vart
Reidfeld	Martech
Birchenfelt,	Neuhausz
cum aliis pluribus	Neitstein
 Arces in Herbipolensi	
Regelspurg	Schonfeldt
Buttart	Leditz
Trunperek	Geinlenreut
Stolperg	Geiersberg
Werneck	Kleissenaw
Rottenstein	Grantzendorff
Grossenlachheim	Sternberg
Hae fuerunt Episcopi	Burchenfelt
 Arces Baronum et nobi- lium	
Bimbach	Kirchlanter
Rimperc	Walchenfelt
Estanfeld	Schweinайд
Schwehem	Durndorff
Tondorff	Eyringshoffen
Bettenburg	Rugen
Ergelstorff	Waufant
Friesenhausen	Haszloch
	Schonbach
	Walterheim
	Uszleben
	Baszheim

Gleichenberg	Reussenberg
Pondorff	Leumpach
Walpach	Rottenheim
Suntheim	Sugenheim
Rottenfels	Neunhausz
Turwang	Sultz
Stubach	Kirchberg
Giich	Westerdorff
Arnolffstein	Gibelstat
Prum	Hindenhausen
Tasthendorff	Burchstein
Rednitz	Gnimden
Willemberg	Satzsen
Turnaro	Neusesz
Freienfels	Tlisten
Weier	Ellern
Planckenfels	Leiterpach
Weicsenfeld	Storsendorff
Rapeneck	Weisenbrun
Lunrennt	Wartenfelsz
Kutzhe	Weisenfels
Bittenfeld	Auffsasz
Waltburg	Keinach
Altenstein	Sachsendorff
Schwanberg	Rusenbach
Castel	Wadendorff
Ninburg	Hallerdorff
Speckfeld	Grub
Steffansberg	Ingolstat.

Et adhuc totidem dicuntur diruisse, vel quia tunc in
scriptione schedae huius nondum de omnibus fuit cognitum,
et quia plures arces exusserunt post hanc annotationem factam.

Vigesimaquarta Maii rebellarunt aliqui subditii Casmiri
Marchionis Brandenburgensis, et tria millia virorum obsederunt
oppidum Nevenstat, ad fluvium Asth. Itaque Marchio cum
sexcentis equitibus, et noningentis pedibus 27 Maii exivit
Marchelspach ad Ipsan et in itinere incendit alias villas
seditiosorum, et aliqui ab equitibus depresi iugulabantur: in
Ips decem rebelles iussit decollari; et in itinere versus Bern-
heim trecenti rustici inciderunt in equites praevios, sexaginta

cessis, alii fuga salvati sunt. Venerant ab Herbipoli 2000 rusticis in auxilium obsidentibus Nevenstat; at intellecto adventu Marchionis obsidionem solverunt, eentes una per oppida Wintzheim, et Offenheim, descenderunt ad Herbipolim. Marchio venit in eorum conspectum prope Wintzheim, et quia parvam manum habebat, et fossata plurima illuc erant, intacatos reliquit. In redditu iterum villas incendit, rusticos iugulat secunda Junii; venit in Lentersheim tertia Junii, et statim accepit oppidum, turres et portas deiici mandavit, sigillum rupit, privilegia abstulit, quinque decollavit, cum eorum predictatore sacerdoti, septem periuros digitos amputari fecit.

Postquam sexta Junii, et sequentibus tribus diebus liga omne negocium Herbiboli composuit, pluribus decapitatis, pluribus ad restum totu spatio vitae portandum damnatis, pluribus annuo floreno peruri multatis, et de qualibet domo decem flors. solutis, liga ad Bambergam contendit die 14 Junii, et nemine resistente mox cepit civitatem; aufergant cives ferme quadringenti ad Nerobergam, misit liga ad Senatum, ne receptarent hostes ligae, iuxsta articulum ligae, ideo Senatus proclamavit, quicunque non posset de iure respondere ipsi ligiae, is Urbe eo die excederet; unde omnes Bambergenses mox elapsi sunt; decapitati duodecim, capti plurimi, Halbstat exustum, oppida multata, et Bambergia quindecim millia flor. solvit; fuerunt evocati trecenti sexaginta, ex quibus duo duntaxat fuerunt inventi; dimisso praesidio apud Episcopum, et commissione facta, liga excessit territorium vigesima tertia Junii, et adiunxit pedites, et equites in subsidium Marchioni Casimiro Brandenburgensi, ut oppida sua recipere, et rusticos punire possit; unde in oppido Kitzing 62 oculos eruit, ex quibus quindecim postea mox mortui sunt; liga autem exercitus per Rhetus iterum ad Svevos et Algoios properat.

Ducis Saxonia cum Lantgravio Hassiae obssessum Molhausen vi expugnarunt pluribus trucidatis, tandem pax proclamata est; et hoc modo multatati oppidanis: Primo restituant omnem clerum, monachos, et moniales expulsos ad priora loca, et priores redditus ut olim. 2°. omnes census et debita creditoribus solvant ut olim. 3°. diruant omnes turres, muros, et fortalitiae, et nunquam reaedificant. 4°. omnia arma deponant, et nulla alia acquirant. 5°. quicquid habent de Bombardis, tormentis, pulvere, frumento, in communis aerario exhibeant Prin-

cipibus, — 6°. solvant hoc anno ducibus XV^m flor. — 7°. solvant tribus Principibus 8000 flor., et quo usque illam summam solvent, teneant principes omnes villas, pagos, et nemora dicti oppidi pro pignore. — 8°. singulis annis pro defensione pendant Principibus 1500 flor. — 9°. et omnibus diebus vitae suae sint infames et periuri, ac fidefragi, ac pro talibus habeantur, et reputentur impune ab omnibus.

Lubrienses subditi eodem Maio rebellarunt; quos instructo exercitu aggredientes, pluribus cesis, reliquis captis, praecidi fecerunt longiores duos digitos 1800 rusticis, in exemplum fidefragorum.

In oppido imperiali Memmingen Lutherum p[re]coeteris vicinis pertinacius securti sunt, et praedicatorum aduersus Episcopum tutati sunt, catholicos sacerdotes expellendo; tandem, senato nolente rusticis seditionis auxilium ferre, praedicator sermonem in Senatum verit, et seditionem movit. Celiter ligiae implorant auxilium, cuius ex-rectus longius aberat in Franconibus, tumultuarie mille pedites colliguntur, et trecenti equites, et in auxilium Senatus mittuntur. Duodecima Junii oppidum ingrediuntur, tres Lutherani mox decollantur, quorum unus fuerat Ludimagister, qui anno superiori calendarium ediderat Lutheranum omnium sanctorum, etiam Mariae, festis exclusis; Praedicator Christophorus Staphlar in muliebri habitu evasit cum pluribus complicibus, qui ad seditionis rusticis currentes, ipsos contra oppidum movent, quod octo milibus rusticorum obsidione cinixerunt, decimaquinta mensis Junii.

Monasteria vel spoliata, vel igne exusta in Svevis.

Ochsenhausen	Beuren
Buchern	Wingarten
Marthal	Weisenaro
Zwifalten	Bickenreut
Rochenburg	Richenaro
Wettenhausem	Flanckstetten
Oberstonfalt, exustum	S. Georgii
Edelstetten	S. Blasii
Minchrott	S. Petri
Ottenbeuren	S. Truperti
Irsa, in Algoois	Lorch
Steingaden	Adelberg

in nigra Sylva

exusta

Kirchen	Herrenalb
Alberspach	Ousperg, exustum
Hirsaro	Eichingen

Porro invasa sunt Monasteria a Principibus. S. Caesarien. Waldsassen. Castel, Anhausen, Heidelheim, Heiligsprum, et Ingental, Pillenreut, et Grundeln a Nurimberga occupatur: qui intra moenia usurparunt etiam Monasteria Sancti Aegydi Chartusiensium, Teutonicorum, Carmelitarum, Augustinianorum, Praedicatorum. S. Clarae, et S. Catharinae, religiosis vel pulsis, aut sponte Monasterium exhibentibus.

239.

Episc. Tridentinus Clementi VII.

(Epist. Primo. III. 206.)

(2. Augusti 1525.)

Ex voluntate et commissione caes. Mis indicta est dieta ad proximum S^u Michaelis festum in civitate Augustae celebranda ad tollendam presertim hanc Lutheranam heresim; nonnulli apud Ser^{mum} Principem existentes huius sunt sententiae ne fieret talis conventus. Ego autem contrariae essem opinionis ut omnino fieret quando quidem sperarem id plus commodi reipublicae christiana, quam secus allaturum, quum in illis Germaniae partibus belliarum more iam vivatur; quod quidem Bui V. ob mea in eandem et S. Sedem Apostolicam observantiam et devotionem continuo significasse volui, latius et diffusius de hac re B^{em} V^m per proximas meas litteras certiorem redditurus... Tridenti secunda Augusti MDXXV.

240.

Rorarius Sadoleto.

(Varior. ad Clem. II. 53.)

(3. Augusti 1525.)

... Vene nova li giorni passati che a Viena era brusà le munition del Principe cum CCCC et XXXXX case insieme

et tre Monasterii, et tutto il populo era in arme nè anchor si scia se a caso o per fraude sia sta posto. Sono andati da IV mila fanti in soccorso de Salzpurch et li duca da Baviera li adiungeno un numero de cavalli. La qual cossa intendendo li Salzpurgensi hano mandato da quelli del contado de Tirol per haverli in suo soccorso, et se dubita molto che li andearano, si per la absentia del Principe, come etiam intendendo loro che 'l Principe habia iterum acceptado Salamancha al pristino loco; et se se mettено in arme, dubito vederemo magiori tumulti che prima, et tutto quel paese sotto sopra.

Son venuti da la Cesarea Maestà che 'l se habia ad indir la dietta imperial in questa terra per San Michiel. La qual dieta se si fa sensia la persona del Imperator, sarà causa de grandissima confusione, et a iudicio de tutti de grandissimo male, et che saria molto melgio non si facesse.

De Flandria per lettere del XXVI de Anversa se ha che 'l Paese basso havea facto tregua cum Franza per quattro mesi. El Principe sarà qui cinque o sei giorni et poi dicono andarà a Stocardia in Bertimberch.

Augustae die III Augusti MDXXV.

241.

Campegius Sadoleto.

(Nuntiat. German. LIII. 116.)

(5. Augusti 1525.)

... Mi scrive un mio amico da Inspruck che 'l Principe si ritrovava a Vaylem in Baviera per andare in Augusta, et secondo altri in Austria et havea seco Salamancha più grande che prima. Scrive etiam, che sua Serenità havea da Cesare una valise de mandati, et che si credeva dimanderia allo Imperio le genti che li Principi et stati deveno per la promessa da accompagnare Cesare in Italia. Altri che dimanderia una Dieta Imperiale, il che potrebbe esser per la causa che Vostra Signoria harà veduta ne li detti ultimi avisi: potria etiam dimandare l' uno et l' altro. Li tumulti di Germania sono per la maggior parte quietati, et si parlava di mandar soccorso per la Liga di Svevia al R^{mo} Saltzburgense anchora assediato nel

suo castello. Ma quantunque detti tumulti cessino non vanno però le cose al loro dritto camino, perchè quelli Principe et Nobili tirano tutto a loro profitto con non poca oppressione del clero, et libertà ecclesiastica, dove sarà necessario che Nostro Signore con Cesare proveggia omnino, altrimenti io temo, in processo di tempo non vada troppo avanti, et sia poi mal' exemplo alle altre Nationi de christiani. So che Sua Beatitudine intende il tutto, et per la sua bontà, et prudentia non li mancherá di buona provisone. In Vienna si attaccò il fuoco ne la munitione, et è bruciata tutta con circa il quarto di quella citta, nel quale si comprendono quattro Monasterii. Nè al presente mi occorre altro, se non supplicarli mi raccomandi humilmente alli Santissimi piedi di Nostro Signore, et a se stessa, che Dio tutti felici vi conservi.

Ex Bononia V^a Augusti MDXXV.

E. D. V. S.

Uti frater Dedit^{ms}
L. Car. Campegi.

242.

Episc. Tridentinus Clementi VII.

(Epist. princ. III. 216.)

(10. Augusti 1525.)

Scripteram novissime Se. Bⁿⁱ Cesaree Maiestatis sententiam esse quod imperialis conventus indicatur futurus Auguste ad proximum festum Michaelis, de quo publicando vel ne, quum plerique apud serenissimum principem diversi votis moverentur nec idem sentirent, placuit quibusdam me quoque consulere quid ipse censerem prestat; respondi rationes ultro citroque adduci posse in alterutram consultationis partem; me tamen moveri magis ad suadendam illius publicationem quam vel omissendam vel retardandam; cui opinioni adhuc haereo. Quamquam ettenim praeteriti conventus imperii vel parum vel nihil pene profuerint, in his praecipue quae ad haeresim luteranam eradicandam maxime profuisse debuissent, et certo teneri possit presentiam Caesaris in Germania longe lateque his rebus conducere posse; quum tamen sua M^a adventus

vel incertus sit vel tardiusculus futurus speretur, satius quidem putaverim principes imperii convenire quam negotium huiusmodi differri; possunt ettenim ex praeteritis admoneri quam pernicioissimum fuerit ab initio non restitisse, et quantis quibusque periculis quisque eorum agitatus sit, a quibus omnino liberi esse potuissent si (par erat) cause gravitatem metiri voluisserent, que quum nihil dum sopita conspicitur et illius reliquias ubique audire licet, facile fore crediderim quod quos antea rei novitas movere non poterat eosdem iam teneat posterior malorum acerbitas, ex qua cauiores reddantur, ut eadem vel deteriora pertimescant; sed, et si idem conventus proficeret non poterit ad res penitus firmandas, peste hae eradicate, saltem poterit modus quispiam inveniri quo res undequaque solidior sit usque saltem ad aliquod Concilium quod aliquando futurum expectatur tempore quietiori. Verum quidem si hic conventus erit indicendus, putavi S^u V^o quedam esse expponenda que (ut puto) cognovisse non erit inutile vel ingratum. Erunt in illo conventu speciales comissarii quattuor pro cesarea Mayestate, Guilielmus Bavarie et Heinricus Braunsicensis Duces, Casimirus Brandenburgensis et Philippus Badensis Marchiones; sed quum inter cetera tractanda hoc unum erit praecipuum, ipsa heresis luterana, et hec ipsa quanquam Germaniam totam impresentiarum tantummodo inficerit, quum tamē ad alia regna penetrare possit, commune videtur negotium ceterorum etiam regnum cui, et reliquos potentatus interesse maxime conveniat, sic oratores Francie Anglie Hungarie Polonie Venetorum ducis Mediolani et alios, preterea unum aut alterum qui pro reliquis dominis Italie huic pesti proximioris vices agent, in eodem conventu; atque ideo ut quum de causa fidei Christiane tractandum sit quod eidem prefati potentatus suos adesse putent, sicut in negocio, quod non est Germanie proprium verum etiam omnibus regnis Christianorum commune, ut quos una fides connexuit, studeant et quibus possunt consiliis eandem propugnare et tutari. Ad quod etiam plurimum conduceret si Helvecii nuntios suos eodem destinarent; de illis sentio qui his erroribus non adheserunt, quosque eadem pestis non nihil inter suos affixit: sed ante omnia putarem Cesarem esse adducendum, quod preter illos comissarios suos Germanicos quempiam hispanum virum gravem et cordatum mitteret, qui in conventu ipso explicaret regna illa Hyspaniarum atrocitatem

rei perpendere, de suo et tocius Christianitatis beneficio et quiete agi, si his erroribus finis imponi possit: hortari propterea illos imperii principes ut rem cordi habeant quam alioquin ceteri negligenter non poterunt; quod ipsum per Caesarem committat posset fieri et partibus Flandrie ut et illinc mittantur qui pari voto rem adiuvent. Ad hoc, opere precium arbitrarer esse quod Caesarea Maiestas preter litteras generales quas emissura est, aut iam opportune emisit, quasdam preterea et has quidem proprias et efficacissimas scriberet ad principes imperii temporales, ad civitates item imperiales, admonendo eosdem, sicut sue Maiestatis negocio convenire videretur: hec autem omnia si alioquin prestare videantur cura opera et diligentia vestre beatitudinis confienda esse censeo.

Sed pene pretermissem quod minime pretereundum fuisse: videri mihi non abs re esse, immo maxime necessarium quod vestra Beatitudo, quempiam legatum e latere eodem mittat idoneum aptissimum ac rerum tractandarum peritissimum, cui neque potestas amplissima desit si forte quidpiam esset quod illam postularet, nec ab eo mittendo se contineat quia qui ante此 missi sunt fructum afferre nequierint et magis ludibrio habiti sunt quam quod ulla ipsorum ratio duceretur. Etenim ego crediderim quod non eadem ratio sit presentis quam preteriti temporis fuit, quandoquidem nemo tunc persuaderi voluit labem hanc quod fecit postea incomode fuisse paritaram. Jam autem nemo non videt quibus calamitatibus subiectus fuerit et magis esse possit nisi omnia redintegrantur ut certum sit rationem ipsam non esse necessariam in persuadendis illis quos ipsa rerum experientia satis superque docuit, proinde legatum non incassum iturum putaverim cui etiam de itineris securitate timendum non erit, quum prefecturus est per loca serenissimi principis usque prope Augustam per diem tam, et bene possit provideri quod et tutissime ire et honorificentissime excipi possit; sed preter legatum conductet maxime quod Beatitudo V^a litteris suis hortetur tam principes imperii quam etiam comissionarios Cesarii sicut ipsa prudenter et opportune noverit esse adhortandos tam pro zelo fidei christiane quam etiam statu et honore ecclesiastice dignitatis defendendo.

Proderunt ista comitia ut arbitror primum ut aliqua ex parte heresis hec sopiatur unde tot rapine vastationes locorum cedes incendia tot denique flagitia processerunt et quum ordo

ecclesiasticus eo sit redactus ut nulla maneat pristine dignitatis auctoritas et velit quicumque sibi passim licere statuere contra ecclesiasticam libertatem, poterit saltem modus aliquis reperiri quo vel huicmodi fieri prohibeantur vel facta minus officiant, et unusquisque plane intelligere poterit de cetero abstinentiam a violentiis et non hostiliter esse vivendum, quum alioquin si omnia pro libidine istorum fieri posse debent, nihil neque in Germania neque alibi pauxillatim tutum esse poterit, et ut videre video r sacerdotalis dignitas ubique labefactabit et pessum ibit; hoc autem posthac viam facile prebere poterit ad omnes Christianitatis principes reconciliandos et demum, quum gratiam invenerint, de expeditione adversus Turcas capessenda decerneret; sed laudaverim quod V. B^o principes ipsos imperii et ad quos scribet alliciat oblationibus suis humanissimis quibus intelligent sese eisdem non defuturam consiliis suffragiis copiis et opibus suis quecumque potest omnia collaturam ad ea que rerum bene dirigendarum necessitas postulabit; que omnia pro meo erga V^m B^m illiusque apostolicam sedem officii debito sicut non potui non perscribere, sic omnia maturo suo consilio et prudentie probanda et moderanda subiicio.

Ego de sermo principe nihil in superioribus scripsi et quandoquidem minime vereri debet V^a B^o de sua Serenitate quin sua sponte pronissa sit ad ea impendenda que principi pio et religiosissimo convenienter simul et V. B^o illiusque Sedi Apostolice conducere et utrumque decere arbitratur, quod maxime efficiet et omnia diligentissime curabit si eadem V. S^a (ut cepit) ipsum auxiliis suis fuerit prosecuta. Ex Tridento. X^a. Augusti 1525.

243.

Carolus V. Clementi VII.

(Epist. Primo. III. 223.)

(11. Augusti 1525.)

Una cum litteris Sⁱs V. datis dies VII^{ma} Junii accepimus exemplum illarum quas Sermons Austriae Archidux frater noster ad eam de Lutheranorum tumultibus dederat; multa etiam nobis

exposita fuere in eandem sententiam per nuncium S. V., cui etsi abunde a nobis responsum sit, attamen neque cum Bn^{no} V. tacere volumus tam nefario scelerite ita offendit animum nostrum ut verbis id minime capi a nobis possit, et eo magis quo serius remedium tanto incendio adhiberi posse videtur. Quum enim omnia circumspicimus, levia quaecumque videntur remedia nisi tam alta repostum malum ferro cureret; quod quidem ipsum quam bene sine presentia nostra fieri possit minime etiam videmus. Eo itaque venimus ut cogitemus, nisi coram resistamus, non multo post tota res in pessum itura sit; quam autem celeriter id facere possimus et satis a nobis Sanctitatis V. Nuncio significatum est et B^{do} V. pro singulari sapientia sua facilissime expendere poterit. Plurima enim certa impedimenta non desunt. Non desperamus tamen quin adveniente novo vere ita omnia composita habeamus ut possimus istuc bene ad omnia instructi advolare, resque si nondum omnino collapsae fuerint sustinere aut collapsas erigere et in pristinum statum restituere. Quod unum maxime in causa est ut publicam pacem necessariam omnino arbitremur ob idque illius conficiende nullum a nobis tempus aut res ulla praetermittitur. Confidimus etiam S^{tem} V. quae et sua pietas et conditio est, nihil interim praetermissura quod in communem Christianae reipublicae rem et dignitatem redundare possit et praesertim ad afferendam aliquam huic tanto malo medicinam. Quod quidem etiam ut omni cura studioque faciat, ipsam vehementer hortamus atque rogamus, et ut uberioris a vicegerente nostro illu. Duce Suessae intelligere poterit; cui etc. Dat. in civ. nostra Toleti die undecimo Augusti, anno Domini MDXXV Regnor ecc.

El Rey.

244.

Campiegus Sadoleto.

(Nuntiat. German. LIII. 118)

(10. Augusti 1525.)

... Quando io partii di Ratispona mandai Mess. Giovanni Cocleto a quelle parti di sopra del Rheno verso Moguntia si

perchè de le cose di la mi avisasse si perchè in quello che poteva aiutasse et sostenesse le cose ecclesiastice et di questa Santa Sede; dove certamente ha fatto qualche effetto et buona opera et con la doctrina soa scrivendo et interpretando varie scripture, et ancho con la bontà et honestà de la vita soa. Hora egli mi domanda quello che debba fare se di tornare a me o non, al quale non ho possuto rispondere risolutamente prima che ne habbia avvisata V. S. la quale con le prime soe me dirà quale sarebbe la mente di S. St^a.

Di Bologna alli XIX di Agosto MDXXV.

245.

Joannes Vengerus Clementi VII.

(Epist. Princip. III. 233.)

(20. Augusti 1525.)

Nimetas doloris diutius silere non sinit; tanta apud nos sunt quae circa professam religionem ipsamque nativam communis nostrae fidei pietatem prepostere aguntur. Jam enim Nuremberga illustris aliqui civitas Wittenbergensibus magis infelicer traducta misere cecidit; iam, quod S. V. significatum volo illius exemplo ac contagione omnis circum circa superioris nostrae Germaniae provincia dilabitur; iam, quod absque gravissimo cordis dolore referre non possum, pro nativa ac professa Deo Catholicae Apostolicaeque fidei sinceritate, impudentissima certe nec minus impia Lutherani omne genus dogmatis commenta eo usque invaluere ut omne timore Dei abolito omnique eius assueto cultu abrogato, ex ementita per miseros illos dogmatistas nescio qua christiana libertatis detestanda plane licentia, cum privatim tum publice nihil non pro cuiusque fere libidine agatur. Et hodie apud florentissimas respublicas audire integra senatus consulta ac illorum arbitrio ad simplicem fidem plebem delata iam omni bene beateque per Christum vivendi ratione postergata, abiecto atque exploso penitus spiritualis disciplinae studio, summae fere pietatis apud nostros ducitur circa divinae scripture venerandam sublimitatem nihil non exponendo presumere; circa ca-

tholicum vero Dei cultum nihil non immutando vel etiam abrogando audere. Exturbantur ac desolantur monasteria, demoluntur sacrilega manu sacrae aedes, census si qui sunt et anni redditus atque ipsa denique sanctorum ac Christi pauperum substantia a prelatis ipsisque ecclesiarum praepositis violentia Principum ad nescio quem usum præripitur, exulari coguntur sanctae professionis promiscui sexus homines, abnegare commendatum sibi tantopere vel prisca ipsa sanctorum Patrum humilitate monasticum habitum, maritari uxores ducuntur, ac nihil non civilium ac secularium fluctuum subire vel invitati in summa vero circa Priuipes ac magistratus ipsos omnia in isthac pietatis causa, seu per tyrannidem meram sive secundum tetriciae avaritiae pestis dictamen palam actitari solent. Iam vero tali huic ac tanto malo nemo fere est, qui vel medeatur, vel quo saltem pacto aliquatenus medendum sit, querant. Cum eruditior bona pars improbitate nimirum vitae suae deflexa in omne id genus stupendi atque execrandi potius novi Christianismi conspirarit, ita ut perrari plane sint, qui pietate magistra in pericitantiam tot animarum salutem dicto vel facto e contrario quippiam excudere vel possint, vel audeant. Nam scriptis nequicquam in eo mali consulitut. Recte enim indies magis ac magis invento suo disperit infelix germana solertia, tanta imprimenti arte spurcissimorum illius partis libellorum tumultaria obruta multitudine. Ad extremum vero in eo causeae vel ipsa quoque pastoralis Episcoporum virgæ censura et nimis segniter agere et parum officios videtur. Proinde in communi isthoc coporum aequa atque animarum extremo sane dispendio de Beatitudinis vestrae, sed et Sanctorum Petri ac Pauli magis auctoritate confusis, non pigritabor, dummodo Sanctitas Vestra iubeat, ego licet uxoratus Sacri diaconatus officium subire, nec pigebit professae in Christum catholicae fidei, iamiamque intercedentis propemodum religionis amore cum vulpeculis illis vineam dominicam tantopere demolientibus in earum capheram manus conserere; nec demum quantum ipse dederit Dominus sancti ac divini verbi sui (nec aliter tamen quam secundum haec tant aeo approbatam theophororum Patrum catholicam illam atque irrefragabilem Ecclesiae auctoritatem) per me fiendis praedicationibus et ex adverso ascendere et pro ipso sancto Domini Israel murum opponere, diffugio. Atque ita demun cum meum obsequium tum communis magis

patriae periclitantem fidem in primis Beatitudini vestrae commendatum volo. Faciet profecto S^{anct} V. preclarum Christi vicarii opus si efferventibus ac temerariis in apostolicam Sedem sive calumniis seu etiam insultationibus injuriosis exquisitius de afferendo remedio pro paterna benignitate inobedientiae vobis filii quo saluti aliquantisper consulatur, propicere non destiterit; pro immeritis nimirum illis omne genus maledictis atque iniuriis devocatis, largissimas aliunde benedictiones a Divina clementia una cum omnis R^{egno} S^{anct} fratrum Collegio receptura. . . . Ex Neostadio 13. Kal. Sept. MDXXV.

Humillimus Servulus
Iohannes Vengerus.

246.

Ferdin. Archidux Austriae Clementi VII.

(Epist. Princ. III. 234)

(21. Augusti 1525.)

Post beatos pedes deosculatos . . . Quantis premar necessitatibus et difficultatibus S^{anct} V. ex novissimis meis litteris et amplius ex relatione Consiliarii mei Petri de Salamanca cognoscere potuit, ex cuius ego posterioribus litteris abunde intellexi quam propensa voluntate B^{ishop} V. reliquos decem mille ducatos mihi solutos esse cupiat, quos etiam nisi S^{anct} Sedes ista suis quoque necessitatibus laboraret haudquaquam desyderarem. Agnosco equidem hanc S^{anct} V^{era} paternam affectionem et simul hoc beneficii et auxilii quo debeo animo et recipio et repono, non existimans alio quam quo fit respectu tantum fieri morae in prestando residuo; pro quo tamen numerando cogor eandem denuo interpellare. Quandoquidem mihi immensi et propemodum intollerabiles sumptus faciendi sunt adhuc pro subditis meis castigandis, qui in patriis meis anterioribus proximi Helvetiis nihilo militiores facti tanta coram oculis clade facta in Alsatia perstant in odio cleri, quem si pares animis vires suppetivissent iam extinctum omnino videremus. Unde ut hoc malum funditus eradicetur et formidine saltem poenae obstinati adhuc ad rectum reducantur aut extirpentur indurati, id autem nequeat sine copioso milite fieri

quem collegi et sustento in hanc usque horam gravissimis impenis, Stm V^m deprecor et obsecro ut quando super assig-natis illis viginti millibus veluti certissimis fidem meam ob-strinxerim dignetur offitiblus aerarii sui demandare ut omnino si modo fieri commode posset, reliqui X^m Ducati cum effectu numerentur, absque dilatione, aut saltem de illis Fuccarus se-curus fiat et cautus, sicut scripserat iam illi optime cautum fuisse. Sic ego plenius fruar beneficio S^{is} V^{ae} et maturius quod intendo expediam; si Deo propicio voti mei compos fac-tus fuero, non parum proderit ad reducendam et conservandam pristinam fidem et observantiam S^{ao} Sedis Apostolicae ... Dat. Tubingae, die XXI Mensis Augusti. Anno Dni. MDXXV.

247.

Clemens VII. Suevis.

(Clemens VII. Epist. ad principes per Sadolet. fol. 203.)

(23. Augusti 1525.)

Fides et fortudo vestra quae his temporibus cum summi Dei honore et Germaniae totius utilitate egregie eniuit etsi humana quoque commendatione decoranda sit, maius tamen et prestantius habitura est praemium apud eundem Deum glo-riae sempiternae; nihil enim illa potuit expectari opportunius, nihil magnificentius. Nisi enim vos extitissetis, et si non virtus et consilium et vires vestrae obstitissent, furor ille immanis impiissimum haeresum, multitudine improborum concitata, omne sacerdotium, omnem nobilitatem, omnes et publicas et privatas dignitates, mores, leges, iura, universam denique Germanian ferro, strage, flamma et ruinis involvisset, istamque fortissimam et nobilissimam nationem, apud quam ante hac precipua humanitatis laus et catholice religionis observatio semper constituit, ad vitam agendam more ferarum et ad rerum omnium confusionem adegisset. Quod tanti mali periculum vel detrimentum potius virtute vestra ita propulsum et compressum est ut sperare debeamus, Deo ceptis aspirante, caetera ad pri-stinum ordinem ac decus facile redditura. Sed in tota hac re mirabile visum est nobis Dei omnipotens consilium; voluit

ille peccatis nostris ad iracundiam provocatus, exigere poenas, suaque severitate per Italianam acriter et Galliam et Hispaniam excauduit, quae provinciae bello, fame, pestilentia aliquandiu vexatae et populatae fuerunt; Germaniam vero haereticae pravitati permisit lacerandam. Sed cum nunquam oblisca-tur misericordiae, cum habeat semper oleum pietatis suae paratum ad medicinam nostri vulneris, praevidens heresis per-niciem supra omnia mala esse graviorem, habuit gentem se-selectam, populum precipuum, catholicam nationem, civitates bene moratas, egregios duces, fortissimos exercitus, quos Sa-thanae nimis saevienti et eius impii ministris opponeret. Quod iudicium Dei omnipotens factum erga vos vestramque propterea gloriam et pietatis laudem vobis et toti federi ac colligationi vestrae ex toto corde nostro et ex tota anima gratulamur, ita animo parati erga vos, ita amore incitati, ut nihil sit quod vobis debere nos non fateamur; si enim sacer-dotialis dignitas nobis cordi est sicuti esse debet, ut quae ad exemplum coelestium ordinum instituta maximum affert et com-muni vitae ornamentum et ad Deum colendum venerandumque adiumentum, ea per vos non solum defensa verum etiam restituta est; si animalium salutis praecipuam curam gerimus, veluti quas boni more pastoris etiam sanguine et capitis nostri periculo tutari debemus per vestram virtutem erupta et ablata est impii potestas illas populandi et dilaniandi. Si Dei, vita ho-norem nostra tenemur habere cariorem, periclitanti illi et a furore heretico perturbato vestra subvenit pietas et fortitudo, ut om-nibus causis noster devinctus amor ad summam benivolentiam et ad omnem vobis gratiam habendam perpetuo teneatur. Quamobrem vobis affirmamus nunquam nos huius vestri facti eximii atque immortalis memoriam deposituros, nunquam ve-stram laudem et virtutem tacituros; quod si quid ad illam ipsam virtutem vestram ornandam atque illustrandam fieri per nos potest, si quid Sedis Sanctae Apostolicae nomen studium auctoritas ad dignitatem et commodum vestrum conferre est apta, volumus vos existimare omnem nostram voluntatem, omnem benignitatem vobis fore semper et honoribus utilitatibusque vestris promptam et paratam; devotiones vestras in domino hortantes, ut quae bene a vobis cepta sunt ad extre-mum deducere et firmare studeatis, prestantissimum omnium quae multis iam seculis gesta sunt facti, absolutam perfectam-

que gloriam et Deo et mundo et singulari virtuti vestrae et expectationi cunctarum gentium exhibere. Datum XXIII Augusti MDXXV. Anno secundo.

248.

Clemens VII. Treverensi Cardinali.

(Clement. VII. Epistolae ad principes per Sadoletum scriptas fol. 201.)

(23. Augusti 1525.)

Ven^{is} Frater salutem etc. Quantum profecerit in tantis Germaniae motibus tuae fraternitatis virtus et prudentia ad impiorum hominum tumultus sedandos, aut etiam armis vindicandos, est nobis plane cognitum, nihilque novum de virtute, et religione tua intelleximus. Sumus enim iamdiu in ea opinione, ut in te iudicemus vigere exemplum et pietatis erga Deum, et integratitatis eximiae. Illud maxime quidem nos delectavit in tanta confusione rerum omnium, et perturbatione status ecclesiastici ita enitusse virtutem tuam, ut intelligent, et sentirent improbi, Summi Dei Sacerdotes etiam ad res magnas temporales gerendas inveniri idoneas. Quanquam nollemus opus fuisse armis: sed si arma necessaria sunt, non sunt illa repudianda, presertim si ad conservationem verae et sanae Christi fidei, et ad reipublicae Christianae utilitatem sumpta fuerunt. Quod in te evenisse, tuamque animi magnitudinem cum Deo et cum religione fuisse coniunctam, plurimum gaudemus, Tuaque Fraternitat^e de tanta exquisita laude gratulamur. Nos quidem, qui tibi semper ex animo affecti fuimus, insignemque erga te gessimus benivolentiam, hanc tuam laudem ducimus nobis pene communem esse tecum, quae et si magnis laboribus, et sollicitudinibus fuit mixta, hoc tamen fuit insignior, quod illustriore documento patefacta est; est enim virtus in difficultatibus perfectior. Volumus itaque existimare Fraternitatem tuam nos et multis praeteritis officiis tibi esse devinctos, et hoc recenti eventu ita incitatos ad amorem et charitatem tui, ut nihil sit, quod tua causa, Domino adiuvante, non libenter facturi simus. Nec vero opus esse putamus te hortari, ut in pristina, et iam suscepta virtute

permaneas, hortatur enim te fides, et dignitas tua, atque is Deus verus et unus, cuius omnes nomini, et honori tuendo elaboramus; quem tibi non dubitamus tuorum laborum fructus uberrimos relatarum. Nos, si tibi incommodum non est, de rebus illis per te potissimum certiores cuperemus fieri, si quid esset quod a nobis geri aut consuli oportere iudicares, nam et ea verissima haberemus quae abs te scripta essent et non deessemus studio et opera, omnia faciendo quae ad Christianitatis decus et ad illius nationis salutem pertinerent.

Datum Romae die XXIII Augusti MDXXV. Anno Secundo.

249.

Joann. Albertus Brandenburg. Clementi VII.

(Ep. princ. III. 240.)

(25. Augusti 1525.)

Depo la venuta mia in Germania, de quante nove perturbationi sonno occurse de le quali in bona parte io son stato presente, ne ho tenuto avisato lo Sr. Marchese Gumperto mio fratello, acciochè riferendone a Mgr. il Datario, sua S. potesse farne partecipe V. S^a quando li fuisse parso opportuno, et che, come per molte altre vie, così anchor per questa venissero a notitia di la S^a V^a. Hora con occisione di circa centomilia rustici in diversi luochi, le seditioni per questa volta spero haranno havuto fine et forsi in tanti mali ce sarà stato pur questo di buono che molti se recognosceranno dal error commesso in Dio, in la S^a V^a. et tutta la Sede Apostolica. Io non cesso né ho mai cessato persuadere che così sia et come è mio debito commendare il nome de la S^a V^a. a questi popoli, et forsi non pochi ne ho rimessi in la via diritta con lo aiuto de Dio.

Di nuovo è venuto da me Giovanni Venger cittadino di Navistadio terra nel domino nostro, homo in molte altre faculta et in theologia dottissimo, et, quanto questa nostra lingua pate, facundissimo et apto a persuadere; il quale a requisitione et prieghi di molti impauriti da queste tribulazioni et per lo